

AD JUBILEUM

Богдана КРИСА

ЛЮБОМИР СЕНИК. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ І ПИСЬМЕННИК

Любомир Сеник – літературознавець, доктор філологічних наук, письменник, громадський діяч. За заслуженими титулами, які мають, однак, здатність і узагальнювати, і уподібнювати тих, кого вони стосуються, стоїть неповторна особистість. Без Любомира Сеника важко уявити собі культурне середовище Львова впродовж майже останніх 40 років. Своєю присутністю він надає цьому середовищу, попри всі зміни, не лише своєрідного колориту, а й виразної творчої енергії, та поглиблює його національні, моральні, художні перспективи.

Кожен, хто знає Любомира Сеника, додасть щось своє для окреслення “сениківського” феномена, бо заледве, щоб, зустрівшись з ним, можна було не відчутти магнетизму цієї постаті. Звідки ця життєва сила? Які обставини визначили розвиток характеру, впливаючи на його професійну й громадську поставу?

Молодший з-поміж співробітників “старого” відділу української літератури Інституту суспільних наук АН УРСР, він підхопив у своїх старших колег ідеї національної науки, які, на жаль, уже не відбивалися в текстах, а більше в розумінні того, що і як повинно бути. Любомир Сеник був “надією” цього відділу, отже, перебирав на себе відповідальність перед культурною та науковою традиціями.

Відчуття традиції органічне, як подих. Воно з батьківського дому – дому свідомого українського вчителя Тадея Сеника, який не вмів стояти осторонь великих і трагічних подій. Учительський

син Любомир народився 26 червня 1930 року у селі Чернихові на Тернопільщині – і місце, і час були історичними, бо визначили багато закономірного в особистому житті майбутнього українського філолога. Але в батьківському домі, попри всі випробування долі, було добре: тут любили й шанували один одного, читали й сперечалися. Тут вчили вистоювати перед життєвими негараздами й прищеплювали любов до України й до Бога. Цього золотого запасу вистачає понині. Зрештою, враження дитинства і юності тісно переплелися з враженнями, досвідом, спогадами батьків, що можна вичитати з його новел, стислих і глибоких, як, скажімо, новела “Місячна соната” – про трагізм воюючих навзаєм проти себе імперських армій – російської та австро-угорської – під час Першої світової війни.

Після середньої школи вчився у Львівському педагогічному інституті, учителював, був аспірантом, науковим співробітником Львівського історичного музею, згодом – редактором видавництва Львівського університету, завідуючим відділом критики журналу “Жовтень” (тепер “Дзвін”). Якраз на редакторській посаді виявилися і літературний смак, і принциповість, і суто сеніківський максималізм. У цей період сформувалося коло друзів, виробилося відчуття і розуміння літературного процесу.

Працюючи в Інституті суспільних наук АН УРСР (тепер Інститут українознавства імені Івана Крип’якевича НАН України) з 1964 року, Любомир Сенік зазнав не лише втіхи щоденної інтелектуальної праці, насолоди бути серед інтелігентних людей, зазнав так само несправедливої, часом брутальної критики, особливо у 1975 році – в період ліквідації відділу української літератури. Ще раніше його перестали друкувати.

На напівлегальному рівні існувало тоді у 70-их роках уже минулого століття дослідження Любомира Сеніка про український роман 20-их років. Це був Сеніків “роман з романом”, у якому проявився його характер – вірність темі, передчуття радості повернутись до неї за ліпших обставин, бажання все переписати наново. Тим часом ця його перша версія докторської дисертації – в рамках дозволеного. Але й при цих рамках “чужість” Любомира Сеніка для радянського режиму, для більших чи менших його adeptів була безсумнівною.

Докторську дисертацію він захистив лише 11 травня 1995 року під назвою, у якій відбилися події нового українського відродження

і відкритість перед ними автора дисертації: “Український роман 20-их років: проблема національної ідентичності”. Захист відбувся в Інституті літератури імені Тараса Шевченка, до Вченої ради якого входили колишні опоненти Любомира Сеника. Це була його перемога, а водночас – кінець “холодної” війни, у якій супротивники користувалися літературознавчими поняттями, історичний акт примирення в ім’я істини, в ім’я тієї ж української ідентичності.

І докторська дисертація, і монографія під однойменною назвою – фундаментальне наукове дослідження, позначене глибиною погляду і талантом інтерпретатора. Проблема національної ідентичності, яка тут ставиться і послідовно логічно вирішується, з одного боку, охоплює природу українського романного мислення у характерних колізіях 20-их років ХХ ст., а з другого, – жанровий різновид сприймається як вияв тотожності української літератури в її історичній тягlosti. Народження й розвиток художніх ідей підтверджує ту позачасовість, яка засвідчує силу українського духа у його вічному прямуванні до Слова істини. Через перейнятість проблематикою 20-их років часом здається, що Любомир Сеник також належить до людей тієї епохи чи є представником її в нашому часі.

Любомир Сеник має свій погляд на українську літературу 40-50-их років – тут він особливо категоричний, стаючи з романтика антиромантиком. З його тезою “про пустелю” можна сперечатися. Та він не заперечує ознак “пустелі” чи, як ще каже, “чорної зони” і у власній спадщині.

Любомирові Сеникові довелося пережити часи, коли література і життя не перепліталися, а перекручувалися до абсурдності. Це виглядало як плата за можливість бути і жити – а насправді є лише доказом того, як в умовах радянського режиму легко ловилося на слово, як воно, усне й писане, ставало пасткою.

Любомир Сеник не закривається перед минулим і оборони не потребує, хоч би й тому, що вміє сам “розкопувати Помпеї”. У його художніх творах досить автобіографізму і здатності дистанціюватися від самого себе. Один з його літературних героїв признається: “Як і будь-яка людина, я слабкий і безпорадний перед всесиллям влади”. Зрештою, “всесилля влади” спричинилося до подвійного життя. Ця подвійність не закінчувалася на святочному і тихому “Христос Воскрес!”, що з-поміж інших виділяло тебе довір’ям, чи розмовами на вулиці про заборонені літературні імена і заборонені теми, чи навіть твердою вірою, що режим упаде.

Затаєний опір режимові був глибоким і тривалим – в особливо чорний період, майже водночас з книгою “Філософсько-атеїстичний потенціал української літератури”, за яку найбільше сам собі дорікає автор, творив роман з промовистою назвою “Ізійди, сатано!” Писав і проганяв нечистих духів, що обсадали зусібіч. На тодішніх підпільних читачів роману в кінці 70-их – початку 80-их років він справив враження вибуху.

Художня проза Любомира Сеника певним чином відбиває в собі риси його людської індивідуальності, засвідчуючи болісний і сміливий процес самопізнання. А втім, автор спирається на глибокі пласти життя національної інтелігенції, він проявляє тонку спостережливість і вміння зв’язувати до купи різні епохи, що віддзеркалюються одна в одній найчастіше за принципом оберненої перспективи: приглядаємося до минулого, але і минуле приглядається до нас.

Його новели психологічно витончені, у них схоплено стани людської душі у межових ситуаціях людського буття, зокрема тоді, коли йдеться про рух опору 40–50-их років ХХ ст., про учасників Української Повстанської Армії. Правду кажучи, авторське співчуття до тих, які на перехресті українських доріг самі падали хрестами, по-чоловічому стримане. Сеникові персонажі перебувають не більше й не менше як у вимірах життя або смерті. Схилиючи перед їх пам’яттю голову за своїм письмовим столом, він намагається не те що відійти від таких глобальних вимірів, а кожного разу відповісти на питання “чому?”

Що найбільше хвилює Сеника-новеліста? Теми духовної неволі та муки самоув’язнення, людська мужність, яка, крім молитви, нічого не може протиставити ворогові, зрада навколо нас і зрада всередині нас самих, віра в людську порядність, полиновий смак вічних розлук і пам’ять про першу любов.

Часу, каже Сеник в одній новелі, не існує, весь час перепливає і впадає у вічність. Він ловить ці незабутні миті часового плину, підносить їх з глибин своєї пам’яті та свого переживання.

У його художній прозі співіснує людський досвід і досвід української літератури. Коли раптом у повісті “Загін смерті” тривогу оповиває німа тиша і з’являється фраза – “Замовкло все”, – то це Шевченкова присутність у новітніх полях крові і сліз. Є тут і рефлексії з літератури тих же 20-их років, і вони позначають насамперед духовну близькість українських літературних поколінь.

Принагідно варто сказати, що Сенік-письменник і філософ пояснює Сеніка-товариша і співрозмовника – він намагається відповідати на наші питання. Його відповіді можуть когось дратувати, але він їх не уникає. Готовність підтримувати діалог – це особлива сеніківська риса. Мабуть, вона якраз і привертає людей до нього. З часом коло друзів стає рідшим, викликаючи біль. І хоч Любомир Сенік має властивість поповнювати це коло – цікавість до людей багато що пояснює у його людському й творчому феномені – звільненого місця ніхто не займає – втрата залишається довіку.

Нині Любомир Сенік – провідний науковий співробітник відділу української літератури Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, директор Інституту літературознавчих студій Львівського національного університету імені Івана Франка, голова літературознавчої секції Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові.

В останнє десятиріччя тематичне коло наукових досліджень Любомира Сеніка помітно розширилося. Завжди присмодно дивує його захоплення новим, здатність реалізовувати свої наукові плани всупереч багатьом обставинам.

Нарешті, Любомир Сенік – прекрасний науковий керівник – у нього є наукові ідеї та бачення тих шляхів, на яких вони можуть здійснитися, його редакторські зауваги – то наука писати. Та насправді його самого найбільше хвилює той птах, який “летить у невідоме”, кажучи словами одного з його віршів.

І тому хочеться побажати йому на майбутнє: замість хаосу – космосу, замість розлук – зустрічей, замість пустелі – Божественних садів.